

ISSN: 2149-0821

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science

Yıl: 6, Sayı: 33, Ocak 2019, s. 396-412

A. Muhammet BANAZILI

Doktorant, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, a.muhammetbnzl@gmail.com

Mehmet Seyda OZAN

Doktorant, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, mseydaoan@gmail.com

TÜRKİYE'DE YOKSULLUKLA MÜCADELE POLİTİKALARI KAPSAMINDA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Özet

Son zamanlarda sosyal bilimler literatür gündemine oturan önemli olgulardan bir tanesi de yoksulluk konusudur. İnsanoğlunun dünyaya gözlerini açtığı zaman kadar eski olan yoksulluk kavramının birçok tanımı bulunmaktadır. Bu bağlamda toplum içerisindeki bu dengesizlikler arasındaki makasın kapatılabilmesi için önlemler alınması gerekmektedir. Yoksullukla mücadele; gelir dağılımındaki eşitsizliklerin nasıl ortadan kaldırılacağı üzerine merkezi yönetimin ve yerel yönetimlerin yürüttükleri faaliyetleri içermektedir. Yoksullukla mücadele, salt olarak devletlerin üstlenmesi gereken bir sorumluluk olmasının yanı sıra, bu alanda STK'lar da bu sürecin bir aktörü haline gelmiştir. Faaliyetlerini devlet güdümünden uzak ve gönüllü olarak yürüten bu kuruluşlar yoksulluğun önüne geçilmesi amacıyla da görev almaktadırlar. Bu kapsamda çalışmada, konu ile ilgili yazılı kaynaklardan yararlanılmıştır. İlgili veriler konuyla ilişkileri bakımından yorumlanarak tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Yoksullukla Mücadele, Yoksullukla Mücadele Politikaları, STK'lar.

NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS UNDER THE FIGHT WITH POVERTY POLICIES IN TURKEY

Abstract

One of the important events that have recently been on the agenda of the social sciences literature is the concept of poverty. There are many definitions of the concept of poverty, which is as old as when human beings opened their eyes to the world. In this context, precautions must be taken in order to close the gaps between these imbalances in the society. Fight against poverty; the actions contains taken by the central and local governments on how to remove the inequalities in income distribution. It has become a responsibility not only for states to undertake, but also for NGOs in this field has become an actor of this process. These organizations, which carry out their activities away from state motivate and voluntarily, are so as to preventing poverty. In this context, the written sources related to the subject were used in the paper. Relevant data have been discussed in terms of relations with the subject.

Keywords: Poverty, Fighting Against Poverty, Policies Fight With Poverty, NGOs.

1. YOKSULLUK VE STK’LARA İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

Yoksulluğun (poverty) farklı tanım ve ifadeleri vardır. Genel anlamda yoksulluk; barınma, giyinme ve beslenme gibi temel ihtiyaçlardan mahrum kalınması durumunu ifade etmektedir. Dünya literatüründe ilk yoksulluk tanımını 1901 yılında Seebom Rowentree tarafından yapılmıştır. Frank Field’e göre bu tanım (1983:51); bireye ait olan toplam gelirin, kendisinin karşılamak zorunda olduğu gerekli maddeleri asgari düzeyde bile karşılayamaması durumudur.

İnsanoğlunun olduğu her yerde ve her çağda ihtiyaçlarının olması kaçınılmaz olmuştur. Bu ihtiyaçlar kişiden kişiye değişkenlik gösterse de geleneksel anlamda; sağlık, içecek temiz su, barınma, temel gıda ve ulaşım olarak tasnif etmek mümkündür (Asselin ve Dauphin, 2001: 21). Bu tür temel ihtiyaçları karşılamayan bireyler, asgari yaşam standartlarının altında kalmış olacaktır.

Gerek kavramsal olarak gerekse geçerlilik olarak STK’lar, yaklaşık 2500 yıllık bir geçmişe sahiptir. Sivil toplum ifadesi ilk olarak Yunan filozof Aristoteles tarafından “Politika” eserinde yer verilmiştir. Anlam olarak *Sivil Toplum Kuruluşu*; gönüllük esasına dayanan, bireylerin kendi iradeleri ile bir araya geldiği, kar amacı gütmeyen, devlet otoritesinden bağımsız olarak hareket eden kolektiflerdir.

1.1. Yoksulluk Türleri

Kavramsal olarak yoksulluk kendi içerisinde “mutlak yoksulluk”, “görelî yoksulluk”, “insani yoksulluk” ve “gelir yoksulluğu” şeklinde dört grupta ele alınabilir. *Mutlak yoksulluk*; karşılanması gereken zorunlu tüketim ihtiyaçlarına erişememe durumudur. *Görelî yoksulluk*; mutlak yoksul sınıfına kıyasla temel ihtiyaçlara erişimleri daha fazladır. Ancak bu yoksulluk türündeki gruplar, kendilerini refah düzeyi yüksek olan kişilerle kıyasladıklarından dolayı bir nevi ikinci sınıf fakir kategorisine girmektedirler. *İnsani yoksulluk*; bireylerin temiz içme suyu, sağlıklı barınma mekânları ve beslenme gibi insan hayatına yakışır imkânlarla sahip olmamasını

ifade etmektedir (Aktan, 2002: 10). *Gelir yoksulluğu*; satın alma gücüne haiz olamama yani parasızlık durumu olarak ifade edilmektedir.

1.2. Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluk, esasen az gelişmiş ülkelerin bir sorunu olarak görülse de, günümüzde gelişmişlik seviyesi nasıl olursa olsun bütün ülkelerin karşı karşıya kaldıkları ve çözülmesi zorunlu olan bir problem olmuştur. Dünya genelinde yoksul insanların sayısı milyarlarla ifade edilecek seviyelerdedir. Yoksulluğun boyutu ülkeden ülkeye değişkenlik göstermektedir. Ancak yoksulluğun ortaya çıkmasına neden olan etkenler genel olarak aynı olmaktadır. Yoksulluğa yol açan etkenler şu şekilde sıralanabilir (Gündüz, 2006: 37); İşsizlik, Ekonomik Krizler, Nüfusa bağlı hızlı artışlar, Eğitim, Gelir dağılımındaki eşitsizlik, Kayıt dışı ekonominin var olması, Coğrafi farklılıklar, Kır-Kent arası gelişmişlik düzeyi farklılıkları olarak belirtmek mümkündür.

1.3. Yoksullukla Mücadele Yöntemleri

Yoksulluk olgusunun ortaya çıkartmış olduğu en önemli problem kuşkusuz bu durumun kısır döngü olarak sürekli bir şekilde devam ediyor olmasıdır. Şöyle ki; yoksulluğa neden olan bir faktör, diğer bir faktörün tetikleyici unsuru olabilmektedir. Örneğin, yoksul kişiler eğitim alamamaktadırlar. Yani eğitimsizlik yoksulluğun bir sonucudur. Bundan dolayı eğitimsiz olan kişi hayat standartlarını yükseltmeyecektir.

Yoksulluğun nedenlerini ve ilişkiler zincirini kuramsallaştıran yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımları anlamak, yoksullukla mücadele etmeye daha geniş perspektiften bakabilmemize yardımcı olacaktır. Yoksullukla mücadele yöntemlerine ilişkin olarak bu yaklaşımları temel olarak; *Dolaylı Yaklaşım*, *Dolaysız (Doğrudan) Yaklaşım* ve *Radikal Reformlar* olarak üç gruba ayırmak mümkündür (Kaya, 2009: 23-25);

1.3.1. Dolaylı Yaklaşım

Bu yaklaşım; büyümenin hızlanabilmesi ve bu yolla yoksulların gelirlerinde artışların olabilmesi için kaynakların kullanılmasını amaçlamaktadır. Ayrıca bu yaklaşım, büyümenin yoksulluk üzerindeki etkilerini ön planda tutmaktadır (Şenses, 2006: 219). Büyüme ve yoksulluk arasında iki önemli bağ vardır. Bunlardan ilki, büyüme ile beraber temel hizmetleri sunma kapasitesinin artacağı ve işsizliğin öne geçilebileceği düşüncesi, ikinci ise; büyüme ile gelir dağılımındaki eşitsizliklerin önüne geçilebileceği beklentisidir (Kaya, 2009: 24). Ayrıca büyüme, uzun vadeli getirilerinin olmasının yanı sıra kısa vadeli getirileri de olmaktadır.

1.3.2. Dolaysız (Doğrudan) Yaklaşım

Bu yaklaşım genel olarak devletin yoksullara transfer ettiği sağlık, gıda ve barınma türündeki temel ihtiyaçları kapsamaktadır. Dolaysız Yaklaşım modelinde Avrupa’da ve Türkiye’deki en somut örneği kamu harcamalarıdır (Gündoğan, 2008: 51). Yapılan kamu harcamaları ile sosyal koruma sistemi ağının güvenikleştirilmesi hedeflenmiştir.

1.3.3. Radikal Reform

Radikal reform, üretim araçlarının mülkiyetinin yeniden yapılandırılmasını ve bunlara daha eşitlikçi bir kimlik kazandırılması olarak tanımlanmaktadır (Şenses, 2006: 220). Radikal reform uygulamaları farklı ülkelerde farklı biçimlerde gerçekleştirilmektedir.

Yoksullukla mücadelede ekonomik unsurların yanı sıra resmi kurumlar, uluslararası örgütler ve sivil toplum kuruluşları temel aktörler olarak bu süreçte katkı sağlamaktadırlar.

2. DÜNYA’DA YOKSULLUK SORUNU VE MÜCADELE YOLLARI

Yoksulluk; önemi her geçen gün ivme kazanan ve en çok tartışılan konuların başında gelmektedir. Şüphesiz bu durumun en önemli nedeni, yoksulluğun devamlı olarak yaygınlaşıyor olmasıdır. Oxfam tarafından yayımlanan 22 Ocak 2018 tarihli rapora göre dünyada 3,7 milyar kişinin yoksul olduğunu açıklamıştır (www.dw.com, 2018). Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) ve Dünya Bankası tarafından ortaklaşa hazırlanan güncel rapor sonuçlarına göre (7 Ekim 2016); dünya genelinde 385 milyon çocuk aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır (www.unicankara.org.tr, 2016). Günümüzde dünya nüfusunun yaklaşık olarak 8 milyar olduğu göz önüne alınırsa bu oranın oldukça yüksek olduğuna ve durumun ciddiyetine bir kez daha işaret etmektedir.

Küreselleşme rüzgârlarının estiği dönemlerde neo-liberal politikaların ve devlet elinin ortadan kaldırılması ile ekonominin kendiliğinden düzeleceği düşüncesi hâkim olmuştur. Ancak 1990’lı yıllarda bu durumun tam tersi olmuş, zenginler daha fazla zenginleşirken fakirler daha da yoksullaşmıştır (Sowey, 2011: 7). Yine bu dönemde yapılan özelleştirme uygulamaları birçok insanın işten çıkarılmasına neden olmuş ve yoksulluk sayısı yükselişe devam etmiştir.

Yoksulluk sorunu yakın tarihimize kadar yalnızca az gelişmiş ülkeleri ve kırsal bölgeleri ilgilendiren sorun olarak görülmekteydi. Ancak günümüzde tüm ülkeleri ve bölgeleri ilgilendiren bir konu olmuştur. Bu bağlamda yoksulluk sorunuyla mücadele edebilme noktasında Birleşmiş Milletler (BM) 2000 tarihinden itibaren çeşitli çalışmalar yürütmüştür. Yürütülen bu çalışmalar sonucunda; anne ve bebek ölüm oranlarında düşüş, eğitim olanaklarına erişimin kolaylaşması ve temiz içme suyuna erişim gibi alanlarda iyileşmeler yaşanmıştır (Ranis vd., 2005: 64). Ayrıca yoksullukla mücadele edebilmek için Eylül 2000 tarihinde BM üyesi 192 ülkenin katılımı ile New York’ta “Bin Yıl Kalkınma Zirvesi” toplanmıştır. Zirvenin hedefleri genel olarak tablo halinde gösterilecek olunursa (UNDP, 2011);

Tablo 1. Bin Yıl Kalkınma Zirvesi Amaçları ve Hedefleri

1. Amaç	Aşırı yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırmak	1. Hedef	1990-2015 yılları arası aç insan ve geliri 1\$ altında olan insan oranını yarıya indirilmesi
2. Amaç	İlköğretim düzeyini evrensel ölçekte sağlamak	2. Hedef	2015 yılına kadar tüm ülkede kız ve erkek çocuklarının ilköğrenimlerinin tamamlanması
3. Amaç	Cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kaldırılması ve kadınları güçlendirmek	3. Hedef	2015 yılında ilk ve orta öğretimde cinsiyet ayrımına son verilmesi
4. Amaç	Çocuk ölümlerini azaltmak	4. Hedef	1990-2015 yılları arasında beş yaşına ulaşmadan ölen çocuk sayısının 2/3 oranında azaltılması

5. Amaç	Anne sağlığını iyileştirmek	5. Hedef	1990-2015 yılları arasında anne ölüm oranlarını ¼ oranında azaltılması
6. Amaç	HIV/AIDS, sıtma vd., hastalıklarla mücadele etmek	6. Hedef	2015 yılına kadar bu hastalıkların durdurulması ve salgının azaltılması
7. Amaç	Çevrenin sürdürülebilirliğini sağlamak	7. Hedef	2015 yılına kadar temiz içme suyuna erişemeyen insan oranının yarıya indirilmesi ve 2020 yılına kadar geçkonduda yaşayan insan sayısının azaltılması

Kaynak: www.tr.undp.org, 2011.

Tablo 1.de gösterildiği üzere aşırı yoksulluğun önüne geçilmesi BM’nin birincil amacı olmuştur. BM belirlemiş olduğu amaç ve hedeflere ulaşması durumunda, 2015 yılında Dünya üzerinde aşağıda belirtilen iyileşmelerin yaşanacağı tahmin edilmekte idi;

- ✓ 350 milyon insan temiz su kaynaklarına ulaşacak,
- ✓ 650 milyon insan temel sağlık hizmetlerine kavuşacak,
- ✓ 500 milyondan fazla insan aşırı yoksulluktan, 300 milyondan fazla insan açlıktan kurtulacak,
- ✓ Kadın-Erkek eşitsizliğinin önüne geçileceği öngörülmekte idi.

Tablo 2. Dünya Bankası Tarafından 2015 Yılında Yayımlanan Günde 1.9 \$ ‘dan Daha Az Gelirle Yaşayan Yoksul Sayısı (milyon)

Doğu Asya & Pasifik	Avrupa & Merkez Asya	Latin Amerika & Karayipler	Ortadoğu & Kuzey Afrika	Güney Asya	Sahra Altı Afrika	TOPLAM
82.6	4.4	29.7	9.55	231.3	371.1	728.65

Kaynak: (www.worldbank.org, 2015).

Ancak BM’nin öngörmüş olduğu bu iyileştirmelerin, Dünya Bankası tarafından 2015 tarihinde yayımlanan rapor doğrultusunda tam olarak gerçekleşemediği söylenebilir. Buna göre; Tablo 2. de gösterildiği üzere dünya genelinde hala yoksul sayısının çok yüksek miktarda olduğu anlaşılmaktadır. Dünya Bankası yoksulluğu daha çok parasal gelir açısından ele alırken, BM insani gelişim açısından değerlendirmiştir.

Uluslararası platformda yoksullukla mücadele eden kuruluşlar BM ve Dünya Bankası ile sınırlı değildir. Dünya’da yoksullukla mücadelede ülkelerin kendi konumları farklı görevler üstlenmiş olsa da bazı uluslararası kuruluşlar da yoksulluğu önleme konusunda önemli görevler yürütmektedir.

Bu kuruluşlara ve görevlerine bakılacak olunursa;

- **International Money Fon (IMF) ve Dünya Bankası (WB);** üst üste gelen ekonomik krizlere çözüm bulabilmek için iktisadi politikalar geliştirmeyi amaçlamışlardır (Öztürk, 2002: 110). IMF ve WB ağır borç yükü altında olan ülkelerin kalkınmaları için çalışmalar yürütmektedirler.

- **Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD);** Kırsal bölgelerde ekonomik büyümenin teşvik edilmesi, istihdam alanları oluşturulması, çocuk ve engelli ödeneği gibi sosyal politika alanlarında çalışmalara yapmaktadır (www.oecd.org., 2018).
- **Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO);** 1919 tarihinde kurulan ILO’nun esas amacı, bütün kadın ve erkeklerin iş çevrelerindeki çalışma standartlarını düzenlemek ve haklarını korumak olmuştur (www.ilo.org., 2018).
- **Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP);** BM’ye bağlı olan program, küresel kalkınma ağı işlevini görmektedir. İnsanlara bilgi, deneyim ve refah düzeyi daha yüksek bir yaşam kurmaları için kaynak temin etmektedir. STK’lara finansal destek sağlamaktadır (www.undp.org., 2018).
- **Sivil Toplum Kuruluşları İçin Teknik Destek Projesi (TASCO);** Avrupa Komisyonu ile koordineli olarak çalışmaktadır. STK’lar için ihtiyaç analizleri belirleyerek ihtiyaç odaklı faaliyetler yürütmekte ve bu alanda hesap verebilirlik ve şeffaflık gibi kılavuzlar hazırlamaktadır (www.tasco.org., 2017).
- **Oxfam International;** yardıma muhtaç insanların daha iyi bir geleceğe sahip olabilmeleri, salgın hastalıkların önüne geçilebilmesi, açlık, yoksulluk ve toplumsal adaletsizliklerin kökenlerine kalıcı olarak çözümler üretmek için çalışmalar yapmaktadır (www.oxfamamerica.org., 2018).
- **Mikro Kredi Uygulamaları;** mikro kredi uygulaması, çok küçük ölçekte işletme sahibi olan bireylerin işletmelerini büyütmelerine katkı sağlamak amacıyla, mikro düzeyde kredi verilmesini ifade etmektedir. Bankaların tersine mikro kredi kuruluşları, çok fakir kişilere de ve müşterilerine teminatsız kredi vermektedir. Verilen kredilerin takibi sıkı bir şekilde yapılmaktadır (DPT, 2007: 25).
- **Sivil Düşün;** AB Programı, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu’nun aktivistlerin, sivil toplum örgütleri, ağlar ve platformların gereksinimlerini karşılamak üzere tasarladığı yenilikçi, esnek ve katılımcı bir Avrupa Birliği programıdır. Kapasite geliştirmedeki yetersizlikler ve destek araçlarının ağır bürokratik uygulamalarla verimsizleşmesi gibi sivil toplum ortamının ortak kaygılarından hareketle tasarlanan Sivil Düşün AB Programı, Aktivist Destek Programı ile Ağlar ve Platformlar Hibe Programı’ndan oluşmaktadır. Dernekler ve vakıflar dışında tüzel yapıda olmayan platformlar, ağlar ve aktivistlerin desteklenmesi, bürokrasinin minimuma indirilmesi ve idari giderler dâhil olmak üzere birçok farklı alanda Sivil Düşün AB Programı, STK’lar için önemli bir imkân yaratmaktadır (www.sivildusun.net., 2018).

3. TÜRKİYE’DE YOKSULLUK SORUNU VE MÜCADELE YOLLARI

Türkiye’de yoksulluk sorunu fakir-fukaralık, garip-gurabalık ve yoksulluk adlandırmaları ile Cumhuriyet öncesi dönemden günümüze kadar devam eden önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir (Hatıplı ve Aytacı, 2011: 99). 1980 tarihinde itibaren Türkiye Cumhuriyeti ekonomisi, dışa kapalı ve ithalata dayalı modelden uzaklaşarak, ihracata dayalı serbest piyasa modeline geçiş yapmıştır. Sanayileşmenin doğal sonucu olarak tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye konjonktüründe de değişiklikler yaşanmasına yol açmıştır.

1980 sonrası dönemde ihracatta yaşanan olumlu gidişat milli gelire de olumlu yönde yansımıştır. Ancak 1980’li yılların ortasında yaşanan ekonomik kriz, bu olumlu gidişatı sekteye uğratmış ve gelir dağılımındaki uçurum oldukça açılmıştır. 1990’ların ikinci yarısında da seyrek aralıklarla yaşanan ekonomik krizler, gelir dağılımındaki eşitsizliklere ivme kazandırmıştır.

Türkiye ekonomisi 2001 – 2007 tarihleri arasında büyümüş olmasına rağmen 2008’de yaşana küresel kriz nedeniyle tekrar bir durgunluk içerisine girmiştir.

Yoksulluğa neden olan faktörler ülkeden ülkeye değişkenlik göstermektedir. Ancak tüm ülkelerde ortak problemlerden kaynaklı olarak baş göstermektedir. Türkiye’de de yoksulluk, bölgeden bölgeye farklılık gösterse de genel olarak yoksulluğun nedenleri şu şekilde belirtilebilir (İncedal, 2013: 31).

- ✓ İşgücü piyasalarından kaynaklanan nedenler,
- ✓ Ekonomik nedenler,
- ✓ Sosyal ve Demografik nedenler,
- ✓ Coğrafi nedenler,
- ✓ Siyasal nedenler,
- ✓ Eğitimsizlik.

Türkiye’de yoksulluğun boyutlarını ölçmeye yönelik güncel bilgilerin varlığı sınırlı sayıdadır. Bu alandaki en yeni çalışmalardan birisi 2017 tarihinde TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması tarafından hazırlanan veriler olmuştur. Tablo 3. Türkiye’deki yoksul sayılarını yüzdesel olarak göstermektedir.

Tablo 3. TÜİK 2016 Yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Verilerinden Elde Edilen Türkiye’deki Yoksulluk Oranları (yüzde)

Sürekli Yoksulluk	Maddi Yoksunluk	Okur-Yazar Olmayanlar	Yüksek Öğrenim Mezunları	Türkiye Geneli Toplam (%)
14.6	32.9	26.2	1.7	14.3

Kaynak: (www.tuik.gov.tr, 2017).

Yoksulluk oranlarının yüksek olması, yoksullukla mücadele etmeyi zorunlu kılmıştır. Her toplumun kendine özgü yoksulluk yaklaşımları mevcuttur. Türkiye’de yoksullukla mücadele kapsamında kurumsal bir yapılanma oluşturulamamıştır. Ancak 1986 yılında, ilk kez bir fon oluşturulmuş ve yoksullukla kurumsal mücadeleye başlanmıştır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 68).

Bütün toplum tabakasını yakından ilgilendiren yoksulluk sorununun aşılmasında devlete önemli sorumluluklar düşmektedir. Türkiye Cumhuriyeti yoksullukla mücadelede sosyal devlet ilkesini kabul etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 2. maddesinde; “*Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.*” hükmü yer almaktadır. Anayasanın belirtilen bu hükmünde görüldüğü üzere sosyal devlet anlayışı 1982 Anayasasında açıkça vurgulanmıştır. Türkiye’de yoksullukla mücadeleye ilişkin politikalar 1990’lı yılların ortasından itibaren önem kazanmıştır. Yedinci, Sekizinci ve Dokuzuncu Kalkınma Planlarında gelir dağılımındaki eşitsizlikleri kalıcı olarak azaltmak ve mutlak yoksulluğu ortadan kaldırmak amaçlanmıştır (Türk ve Ünlü, 2016: 99). Binyıl Kalkınma Hedefleri’nin (BKH) ortaya konulmasını takiben Türkiye’nin yoksullukla mücadele çabaları hız kazanmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de yoksullukla mücadelede *dolaylı ve doğrudan (dolaysız) politikalar* olmak üzere iki farklı politika izlenmektedir (Bolayır, 2007: 71-

72). *Dolaylı politika* yoksullukla mücadeleyi; ekonomik büyüme ve büyüme süreciyle beraber gelir dağılımının ortaya çıkarttığı değişiklikleri ele alarak incelemeye çalışır. *Doğrudan (dolaysız) politikalar* ise yoksulluğu; devletin yoksullara yaptığı giyinme, barınma ve yiyecek gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ortaya koyduğu programlar dâhilinde incelemeye çalışır (Gürses, 2007: 66). Günümüzde en önemli dolaysız politika aracı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu (SYDTF)’dir. Türkiye’de 2016 yılı sosyal yardım harcaması miktarı 334 milyar lirayı aşmıştır (www.hurriyet.com.tr, 2017). Söz konusu harcamaların artması ile gayri safi yurt içi harcamalarının (GSYH) %12,8’i sosyal yardım harcaması olmuştur (www.tuik.gov.tr, 2017). Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti 2018 bütçesinin %96’sını sosyal yardım ve hizmetlere ayırmış, 5 binden fazla engelli istihdam edilmiştir (www.bütulsayan.com, 2018).

Tablo 4. 2015 ve 2016 Yılı Sosyal Yardım Harcamaları (Milyon TL)

HARCAMANIN TÜRÜ	2015	2016
	Harcama	Harcama
Sosyal Yardım Harcamaları Top.	280.074	334.751
İdari Masraf ve Diğer Harcamalar	5.163	5.834
Sosyal Koruma Yardımları Top.	274.912	328.917
Hastalık/Sağlık Bakımı	80.463	91.318
Engelli/Malül	10.124	11.976
Emekli/Yaşlı	133.515	162.140
Dul/Yetim	32.719	39.615
Aile/Çocuk	8.901	10.559
İşsizlik	5.263	8.172
Sosyal Dışlanma b.y.s.	3.927	5.137

Kaynak: (www.tuik.gov.tr, 2017).

Türkiye’de birçok sosyal yardım türü bulunmaktadır. Bu yardımlar çeşitli sosyal yardım kurumları tarafından icra edilmektedir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu kapsamındaki bu kurumlara bakılacak olunursa (Türk ve Ünlü, 2016: 99 ve İncedal, 2013: 69);

- ✓ Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları,
- ✓ Sağlık Bakanlığı,
- ✓ Milli Eğitim Bakanlığı,
- ✓ İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı,
- ✓ Sosyal Güvenlik Kurumu,
- ✓ Kültür ve Turizm Bakanlığı,
- ✓ Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
- ✓ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı,
- ✓ Vakıflar Genel Müdürlüğü,
- ✓ Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü,
- ✓ TOKİ,
- ✓ İŞ-KUR,
- ✓ Kalkınma Bakanlığı,
- ✓ Başbakanlık Yurtdışı Türkler Ve Akraba Toplulukları Başkanlığı,

- ✓ Kalkınma Ajansları,
- ✓ Merkezi Finans Ve İhale Birimi (MFİB),
- ✓ Yerel Yönetimler (Belediyeler), şeklinde sıralanmaktadır.

4. STK’LARIN YOKSULLUKLA MÜCADELEDEKİ ROLÜ

Dünya genelinde ülkelere bakıldığında, sınırlı mali kaynaklara sahip olan devletler tüm vatandaşlarının kalkınmasını tam olarak başaramamıştır (Banks ve Hulme, 2012: 3). Bu bağlamda, gelişimin sağlanabilmesi için alternatif yapılar yürütülmüş ve 1980’li yıllardan bu yana Sivil Toplum kuruluşları ihtiyaç sahibi olan insanlar ile bu ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için gerekli olan hizmetler arasında bir köprü olmuştur. Devletlerin yeterli hizmet sağlayamadıkları veya hizmetlerini ulaştıramadıkları yerler, STK’lar vasıtası ile yardıma muhtaç kişilere ulaştırılmıştır.

Günümüzde “üçüncü sektörler” olarak da nitelendirilen STK’lar, insan hakları, barış, eğitim, sosyal dayanışma ve yardımlaşma gibi farklı alanlarda hizmet yürütmektedir. Devlet güdümünden uzak olan STK’lar, salt olarak toplumun faydası için faaliyet gösteren, hiçbir kar amacı olmayan gönüllü kişilerden oluşan, birçok işlemi tek başına çözmeye çalışarak görevlerini yerine getirmektedir (Salamon ve Anheier, 1997: 9).

Yoksullukla mücadele etme noktasında STK’lar merkezi ve yerel yönetimlerle koordineli bir şekilde hareket etmelidir. Devletten bağımsız olmaları STK’ların tamamen kendi başlarına hareket edebilmeleri anlamına gelmemektedir. Tam aksine STK’ların en önemli işlevi ihtiyaç sahibi kişilerle kamu kuruluşları arasında iletişimi sağlamaktır.

Yoksulluğun önüne geçilmesinde veya etkilerini en aza indirmede devlet tek başına yetersiz kalabilmektedir. Yoksulluk sorununun aşılmasında STK’lar ve devlet topyekûn hareket etmelidir. Zira yoksul sayısının fazla olmasından dolayı devletin sınırlı olan kamu harcamaları tam olarak yeterli olmayabilir. Ayrıca kimlerin yoksul olduğunu tespit etmede STK’lar kamu kuruluşlarına kıyasla daha çabuk hareket edebilmektedir.

Yoksullukla mücadele kapsamındaki STK’lardan, yoksulluğun önüne geçilebilmesi için aşağıdaki şartları taşıması beklenmektedir (Edwards, 2004: 30-32);

- ✓ Sosyal faaliyetleri kapsamında, hedef kitesinde yoksullar olmalı,
- ✓ Yardıma ihtiyacı olan kişilerin tespit edilmesinde gerçekçi yöntemleri uygulamalı,
- ✓ İhtiyaç sahibi kişilerin hayat standartlarını artırmalı,
- ✓ Maddi yardımların yanında psiko-sosyal ve tıbbi yardımlar da sunmalı,
- ✓ Yoksullukla mücadele etkinlik alanları yerellikten ziyade, ulusal olmalıdır.

STK’lar yoksullukla mücadelede duyarlıdır. Bu duyarlılık sonucunda devleti de yoksullukla mücadele konusunda teşvik etmekte ve sosyal devlet olma bilincini harekete geçirmektedir. Sivil Toplum Kuruluşları bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de işlevsel hale gelmekte ve önemini artırmaktadır. Böylesi büyük bir sorun karşısında devletin etkisinin yetersiz olacağından dolayı sivil bir iradeye gereksinim duyulmaktadır. Sivil iradenin sonucu olan STK’lar, sosyal sorumluluk şemsiyesi altında yoksulluğun önüne tam olarak geçemese de etkilerini en aza indirmede önemli bir araç olabileceği düşünülmektedir (Yatkin, 2007: 60).

Türkiye’de yoksullukla mücadelede faaliyet gösteren bazı yardım kuruluşları ve görevleri irdelendiğinde;

- **Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği (STGM);** Yoksullukla mücadele kapsamında STGM bünyesinde “yardım masası” kurulmuştur. Buna göre STGM’nin amacı; Sivil örgütlerin çalışmalarında verimliliklerinin artırılması amacıyla yardımcı olmak, STK’lar arasında iletişim ağı oluşturmak, STK’ların uluslararası işbirlikleri kurmalarında deneyim kazanmalarına ve STK kaynaklarının en verimli, adil ilkelere uygun olarak kullanımı için metotlar geliştirmektir (www.stgm.org.tr, 2010).
- **Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV);** TÜSEV 1993 yılında 23 sivil toplum örgütünün bir araya gelmesi ile STK’ların yasal, mali ve fonksiyonel altyapısını geliştirmek için kurulmuştur. Bu doğrultuda TÜSEV’in çalışma alanları; Yönetişimci faaliyetlerde bulunmak, uluslararası arenadaki diğer STK’ların Türkiye’de bulunan sivil toplum örgütlerinin tanınmasına yardımcı olmak, Sivil toplum projelerinin hazırlanmasına katkı sağlamak şeklinde özetlenebilir (www.tusev.org.tr, 2018).
- **Yaşama Dair Vakıf (YADA);** 2005 yılında kurulan vakıf, toplumsal yaşamın farklı alanlarına ilişkin olarak bilgi üretmeyi ve bu bilgiyi işlemeyi amaçlamıştır. Uygulama ve araştırma projeleri geliştirerek bu projeleri, kamu, özel sektör, sivil toplum ve üniversiteler aracılığıyla uygulamaya çalışmaktadır (www.yada.org.tr, 2018).
- **Tarih Vakfı;** 1991 tarihinde 264 aydının bir araya gelmesi ile kurulmuştur. Sivil toplum, demokrasi ve insan hakları konularında eğitimler düzenleyip atölyeler kurmuştur. Ayrıca vakıf, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önlenmesine yönelik çalışmaları da bulunmaktadır. Vakıf, yardıma ihtiyacı olan öğrencilere burslarda temin etmektedir (www.tarihvakfi.org.tr, 2018).
- **Kızılay Derneği;** savaş alanında yaralanan ya da hastalanan askerlere yardım edebilme arzusu ile kurulmuştur. Osmanlı döneminde farklı isimlerle anılmış ve günümüzdeki ismi 1947 tarihinde “Türkiye Kızılay Derneği” adını almıştır. Kızılay adı ise Mustafa Kemal Atatürk tarafından verilmiştir. Bu bağlamda dernek amacını; Türkiye’de ve Dünya’da olağan ve olağan dışı zamanlarda ihtiyaç sahipleri ve korunmasızlara yardım sağlamaktır. Ayrıca dernek temiz kan temini gerçekleştirmeye yönelik faaliyetlerde göstermektedir (www.kizilay.org.tr, 2018).
- **Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV);** 1993 tarihinde çalışmalarına başlayan AÇEV, erken yaştaki bütün çocukların güvenli, sağlıklı bir gelecek sağlamalarının yanı sıra eğitilmiş birer birey olabilmeleri içinde çalışmaktadır. Ayrıca AÇEV kapsamında, çeşitli temel eğitim programları da bulunmaktadır. Anne – Babalar için “Dere Tepe Eğitim Programı”, Çocuklar için “Yaz Okulu Uygulamaları”, Kadınlar için “Temel ve İleri Okuryazarlık Çalışmaları”, Kurumlar için “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Seminerleri”, Eğitimciler için ise “AÇEV Okul Öncesi” programları düzenlenmektedir (www.acev.org.tr, 2018).
- **Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV);** devlet tarafından temin edilen temel eğitime destek vermek amacıyla 23 Ocak 1995 tarihinde kurulmuştur. Amacı, ilköğretim çağındaki çocukların topluma yararlı bireyler olarak yetişmesine katkıda bulunacak eğitim programları ile etkinlikler oluşturmak ve uygulamaktır (www.tegv.org.tr, 2018).

- **İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı (İHH);** 1992 yılında gönüllü faaliyetlerle kurulan 1995 yılında kurumsallaşan İHH, dünyanın herhangi bir yerinde sıkıntıya düşmüş, felakete uğramış, zulüm görmüş, aç veya açıkta kalmış; savaş, doğal afet gibi sebeplerle mağdur olmuş, yaralanmış, sakat kalmış; evsiz, yurtsuz, tüm insanlara insani yardım ulaştırmak ve bu insanların temel hak ve hürriyetlerinin ihlal edilmesini önlemek üzere çalışmaktadır (www.ihh.org.tr., 2018).
- **Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği (KA-DER);** Mart 1997’de tüm yurttaşların kararlara katılımını sağlamak, kadın deneyimi ve çözüm üretme yeteneğini sosyal ve siyasal alanlara kazandırmak amacıyla kurulmuştur. Kadınların ve erkeklerin her alanda eşit olarak temsil edilmelerini savunan bir kadın örgütüdür. Bu bağlamda kadınların toplumun her alanındaki çalışma ortamlarında kadın temsil oranlarını yükseltmek için çalışmaktadır (www.ka-der.org.tr., 2018).
- **Yoksullukla Mücadele Kapsamında Faaliyet Yürüten Üniversiteler;**
 - ✓ Bilgi Üniversitesi, Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi (STÇM),
 - ✓ Marmara Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Araştırma ve Uygulama Merkezi,
 - ✓ Anadolu Üniversitesi, Uluslararası Sivil Toplum Uygulama ve Araştırma Merkezi,
 - ✓ Celal Bayar Üniversitesi, Sivil Toplum Kuruluşları Uygulama ve Araştırma Merkezi,
 - ✓ Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Sorumluluk, Sivil Toplumun Dünü, Bugünü ve Yarını ismiyle düzenlemiş olduğu etkinlikler,
 - ✓ İstanbul Üniversitesi, STK ve Sosyal Sorumluluk Tezsiz Yüksek Lisans Programı,
 - ✓ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İ. İ. B. F. Bünyesinde düzenlenen “Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi”,
 - ✓ Koç Üniversitesi, Sosyal Etki Forumu (KUSİF),
 - ✓ Sabancı Üniversitesi, Toplumsal Duyarlılık Projeleri (CIP101)

Sayılan üniversitelere ek olarak son dönemlerde YÖK tarafından uygulamaya koyulan “100/2000” burslu doktora öğrenimi kapsamında belirlenen öncelikli alanlarda “Yoksulluk Çalışmaları” adı altında üniversiteler öğrenci almakta ve yoksulluk konusu ile ilgili gerek teorik gerekse uygulamalı eğitimler vermektedir. Bu üniversiteler arasında;

- ✓ Fırat Üniversitesi – Yoksulluk Çalışmaları,
- ✓ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi – Yoksulluk Çalışmaları,
- ✓ Kocaeli Üniversitesi – Yoksulluk Çalışmaları,
- ✓ Sakarya Üniversitesi – Yoksulluk Çalışmaları,
- ✓ İstanbul Üniversitesi – Yoksulluk Çalışmaları,
- ✓ Çukurova Üniversitesi – Yoksulluk Çalışmaları, üniversiteleri bulunmaktadır.

Sosyal sorumluluk bilinci ve sivil irade düşüncesine verilen öneme bağlı olarak STK sayısı ülkeden ülkeye değişkenlik gösterebilmektedir. Ancak demokrasi ve STK arasında ki kuvvetli bağ yadsınamayacağından, gelişmiş ülkelerdeki STK’lar nicelik olarak diğer ülkelere kıyasla daha fazla olduğu görülmektedir. Tablo 5. gelişmiş ülkelerdeki ve Türkiye’de toplam STK sayısını göstermektedir.

Tablo 5. Gelişmiş Ülkelerdeki Toplam STK Sayıları ve Türkiye

ÜLKE	STK SAYISI	GÜNCELLEME
HİNDİSTAN	3.300.000	2010
ABD	1.532.250	Kasım 2015
FRANSA	1.350.000	Kasım 2015
İNGİLTERE	900.000	2012
ALMANYA	580.298	2012
BREZİLYA	338.000	2012
İTALYA	301.191	2011
RUSYA	227.196	Ekim 2015
KANADA	165.000	2012
TÜRKİYE	126.629	Kasım 2015
MACARİSTAN	70.000	2012
HIRVATİSTAN	47.496	2012
MISIR	40.000	2014
AFGANİSTAN	5.789	2015

Kaynak: Yaşama Dair Vakıf (YADA), 2015.

Ülke nüfusu ve gelişmişlik düzeyi faktörleri göz önünde bulundurulduğunda, sivil toplum konusunda Türkiye’nin biraz daha yol alması gerektiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında, Türkiye’deki STK’ların sayısı oldukça geride olduğu görülmektedir.

Sivil Toplum Kuruluşu denildiğinde akla ilk vakıflar ve dernekler gelmektedir. Ancak bunların yanı sıra sendikalar, odalar, kooperatifler ve birliklerde yer almaktadır. STK için ilk tanımlayıcı öge hukuki statü olmaktadır. Tablo 6. Türkiye’de statülerine göre sivil toplum kuruluşlarının sayısını göstermektedir.

Tablo 6. Türkiye’de Statülerine Göre Sivil Toplum Kuruluşları

STATÜ	SAYI
DERNEK	108.172
VAKIF	4.968
İŞÇİ SENDİKASI	118
KAMU GÖREVLİLERİ SENDİKASI	83
İŞVEREN SENDİKASI	20
ODA	4.794
KOOPERATİFLER	8.575
TOPLAM	126.730

Kaynak: Yaşama Dair Vakıf (YADA), 2015.

Tabloda dikkat çeken nokta; Türkiye’deki yaklaşık 130 bin STK’nın 110 bini derneklerden oluşmaktadır. Niceliksel olarak en az ve küçük ölçekli STK türü olarak işveren sendikalarının olduğu görülmektedir. Türkiye’de yıllar itibarıyla kurulan dernek sayısında artışların olduğu ve Türkiye’de derneklerin sivil toplumun pekiştirilmesi noktasında önemli bir yere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Tablo 7. 2014 - 2018 yılları arası Türkiye’de faal olarak hizmet veren dernek sayılarını göstermektedir.

Tablo 7. Türkiye’de Yıllara Göre Faal Dernek Sayıları (2014 - 2018)

2014	2015	2016	2017	2018
102.569	106.339	108.439	111.281	113.021

Kaynak: T. C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2018.

Olumlu katkılarına rağmen, Türkiye’deki STK’ların yoksullukla mücadele etme konusunda dağınık bir görüntü sergilediği ve nicelik olarak diğer ülkelerle kıyaslandığında geri kaldığı gözlemlenmektedir. Bundan dolayı daha etkili, üretken ve kapsamlı bir sivil toplumun oluşturulabilmesi için ulusal ve uluslararası düzeyde yürütülen çabaların güçlendirilmesi gerekmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Yoksulluk, insanların yaşamlarını idame ettirebilmeleri için gerekli olan ihtiyaçlara, asgari düzeyde dahi erişememe durumu olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluğa neden olan birçok faktör olmasına rağmen en fazla dikkat çekenleri; gelir dağılımındaki dengesizlik, kayıt dışı ekonomi, eğitimde fırsat eşitsizliği, savaşlar ve nüfustaki aşırı artışlar olarak gösterilebilir.

Dünya’nın ve Türkiye’nin karşılaşmış olduğu ve gelecek zamanlarda da karşılaşması muhtemel en önemli sorunlardan biri de yoksulluk olmuştur. Yoksulluk, zaman ve mekân ayrımı olmaksızın bütün dünyayı ilgilendiren bir olgu haline gelmiştir. Geçmişte ve günümüzde bu sorunu ortadan kaldırmak için birçok yöntem geliştirilmiştir. Yapılan bu uygulamaların çoğu devlet eliyle hazırlanıp yürütülmüştür. Ancak günümüzde bu büyük sorun karşısında devletler tek başlarına yetersiz kalabilmektedir. Devletin yoksullukla tek başına mücadele edememesi durumunda STK’lara önemli roller düşmektedir.

Genel olarak gelişmemiş ülkelerin problemiymiş gibi algılanan yoksulluk, evrensel olarak kendisini tüm kıtalarda göstermektedir. Yoksulluğun küresel boyutlara ulaşmasından dolayı, bu sorunu aşmada merkezi ve yerel yönetimlere tamamlayıcı bir unsur olarak sivil inisiyatifinde olması gerekliliği kaçınılmaz olmuştur. Özellikle 1980 tarihinden sonra ivme kazanan neo-liberal ekonomik ve siyasi modelin bir çıktısı olarak STK’lar, kendilerine özgü geliştirmiş oldukları stratejiler ile yoksullukla mücadelede önemli aktörler olarak ortaya çıkmıştır.

Dünyayı tehdit eden yoksulluk sorununun önlenmesinde ve yoksullukla mücadeleye yönelik politikalar şunları içermelidir;

- ✓ Toplumsal dayanışmayı ve birliği sağlayacak, toplumsal cinsiyet eşitliğini artıracak sosyal politika araçları üretilmelidir,
- ✓ İktisadi faaliyetlere katkı sağlayan ve sosyal hizmetlere erişimi kolaylaştıran çeşitli altyapı yatırımlarının kapasitesi artırılmalıdır,
- ✓ Yoksulluğu besleyen en büyük kaynak eğitimsizliktir. Eğitimsizliğin aşılmasıyla bireylerin gelir elde edebilme imkânları yükselir ve bilinçli insan sayısının artması ile doğurganlık oranı azalacak, hızlı nüfus artışının önüne geçilmiş olunacaktır. Bu bağlamda eğitim alanında; öğrenci merkezli olan ve karşılıklı etkileşimi esas alan öğrenim metotları kullanılmalıdır. Eğitimden mahrum kalan bölgeler, fiziksel iyileştirmeler ile geliştirilmeli ve gerekli sayıda öğretmen tayin edilmelidir,
- ✓ Kadınların çalışma hayatına dâhil edilebilmeleri için kadın haklarını artıran ve çalışma çevrelerinde kadın-erkek eşitsizliğini önleyecek tedbirler alınmalıdır,
- ✓ Köyden kente yapılan göçlerin engellenmesi için aktif politikalar yürürlüğe koyulmalıdır,
- ✓ Yoksullukla mücadelede yönetimsel bir model benimsenmeli, Kamu-Özel ve STK’lar eşgüdümlü bir şekilde hareket etmelidir,
- ✓ İnsan hakları güçlendirilmelidir. Toplumdan dışlanmış ve izole olmuş kişilerin topluma tekrar kazandırılmalarına öncelik verilmelidir,
- ✓ Kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirlik artırılmalıdır. Bu amaç doğrultusunda “performansa dayalı yönetim ve denetimi” gündeme getirilmelidir.
- ✓ Bazı ülkeler yoksulluğu tam olarak ortadan kaldıramasalar da önemli politikalar geliştirmiş ve nicelik olarak başarılı sonuçlar elde etmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti’nin

de bu alanda başarılı politika ve programlar yürüten ülkelerin deneyimlerinden faydalanması gerekmektedir (Politika Transferi),

- ✓ Demokratik katılım geliştirilmeli ve sivil toplum kuruluşları desteklenmelidir. Dernek ve vakıfların kurulmalarına dair yasal düzenlemeler gözden geçirilmeli ve sayıları artırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Aktan, Coşkun Can (2002), “Globalleşme ve Yoksulluk: Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, *Hak-İş Konfederasyon*, Ankara, ss. 1-10.
- Arpacıoğlu, Özge & Yıldırım, Metin (2011), “Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi”, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, ss. 60-76.
- Asselin, Louis-Marie & Dauphin, Anyck (2001), *Poverty Measurement: A Conceptual Framework*, Canadian Centre for International Studies and Cooperation, Canada.
- Banks, Nicola & Hulme, David (2012), “The Role of NGOs and Civil Society in Development and Poverty Reduction”, *Brooks World Poverty Institute*, Manchester, ss. 1-38.
- Bolayır, Serap (2007), *Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Sivas.
- DPT (2007). *Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007/2013, Yayın No: DPT: 2742-ÖİK:691, Ankara.
- Edwards, Michael (2004), *Civil Society, Polity*, Londra.
- Frank, Field (1983), *The Minimum Wage*, Policy Studies Institute, London.
- Gündoğan, Naci (2008), “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele”, *Ankara Sanayi Odası*, Ocak 2008, ss. 42-56.
- Gündüz, A. Yılmaz (2006), “Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Üzerine Bir İnceleme”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, <http://www.e-sosder.com/dergi/1534-55.pdf>, (09.05.2018).
- Gürses, Didem (2007), “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (1), ss. 59-74.
- Hatipoğlu, Mustafa & Aytaç, Ayhan (2011), *Yoksulluğun Özgün Yapısı ve Yoksullukla Mücadele*, Kriter, İstanbul.
- İncedal, Sümer (2013), "Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları, T. C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, (Uzmanlık Tezi), Ankara.
- Kaya, Ersin (2009), *Yoksullukla Mücadelede Avrupa’nın ve Türkiye’nin Sosyal Yardım Modeli*, T. C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, (Uzmanlık Tezi), Ankara.
- Öztürk, Nazım (2002). “IMF’nin Değişen Rolü ve Gelişmekte olan Ülke Ekonomilerine Etkileri”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(4), ss. 96-125.

- Ranis, Gustav & Stewart, Frances & Ramirez, Alejandro (2005), “Economic Growth and Human Development”, World Development, University of Oxford, Cilt: 28, Numara: 2, ss. 197-219.
- Salamon, Lester M. & Anheier K. Helmut (1997), Defining the Nonprofit Sector, Manchester University Press, UK.
- Sowey, Michelle (2011), “Global Poverty”, A Consortium of National Community Organisations, ss. 1-12.
- Şenses, Fikret (2006), Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk, İletişim Yayınları, (4. Baskı), İstanbul.
- Türk, Tuğba & Ünlü, Hidayet (2016), “Yoksullukla Mücadele Politikaları: 2000 Sonrası Türkiye Örneği”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 14, ss. 92-104.
- Yatkin, Ahmet (2007), “Küresel Yoksulluğun Çözümünde STK’ların Rolü ve Önemi”, *IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi*, 19-21 Ekim 2007, Çanakkale, Bildiriler Kitabı, ss. 53-66.

İnternet Kaynakları

- (<http://www.dw.com/tr/oxfam-2043-ki%C5%9Fi-milyarder-37-milyar-ki%C5%9Fi-yoksul/a-42248726>, 09.05.2018).
- (<http://www.tr.undp.org/>, 10.05.2018).
- (<https://data.worldbank.org/products/wdi>, 11.05.2018).
- (<http://www.unicankara.org.tr/tr/unicef-ve-dunya-bankasi-dunya-genelinde-yaklasik-385-milyon-cocuk-asiri-yoksulluk-icinde-yasiyor/>, 11.05.2018).
- (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24580>, 09.05.2018).
- (<http://www.hurriyet.com.tr/sosyal-yardim-harcamalari-2016-yilinda-334-mily-40686388>, 15.05.2018).
- (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24575>, 15.05.2018).
- (<http://www.betulsayan.com/haberler/aile-ve-sosyal-politikalar-bakanliginin-2018-yili-butcesi-tbmm-genel-kurulunda-kabul-edildi>, 09.05.2018).
- (<http://www.tuseb.gov.tr/tacese/yuklemeler/ekitap/diger/Verilerle%20STK.pdf>, 10.05.2018).
- (<https://www.dernekler.gov.tr/prodes.aspx>, 08.04.2018).
- (<http://stgm.org.tr/tr/icerik/detay/amac-ve-ilkelerimiz>, 11.05.2018).
- (<http://www.tusev.org.tr/tr/hakkimizdaa/amacimiz#.WvWK06SWTIU>, 11.05.2018).
- (<http://tr.yada.org.tr/>, 11.05.2018).
- (<http://tarihvakfi.org.tr/AnaSayfa>, 12.05.2018).
- (<https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/misyonumuz-vizyonumuz>, 11.05.2018).

(<https://acev.org/biz-kimiz/hakkimizda/>, 11.05.2018).

(<https://tegv.org/hakkimizda/tegv-hakkinda/>, 12.05.2018).

(<https://www.ihh.org.tr/sss/ihh-ne-zaman-kuruldu-amaci-nedir>, 12.05.2018).

(<http://ka-der.org.tr/hakkimizda/>, 13.05.2018).

(<http://www.oecd.org/about/>, 13.05.2018).

(<http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/lang--en/index.htm>, 11.05.2018).

(<http://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals.html>, 11.05.2018).

(<http://www.tacso.org/Content/Read/15?title=%C5%A0tajeTACSO?>, 14.05.2018).

(<https://www.oxfamamerica.org/explore/about-oxfam/>, 11.05.2018).

(<http://sivildusun.net/hakkimizda/>, 11.05.2018).